

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

قانون بار
مجازات اسلامي
(مصورب ۹۲/۲/۱)

تدوين: گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش

انتشارات چتر دانش

● عنوان قراردادی
● عنوان و نام پدیدآور

● مشخصات نشر
● مشخصات ظاهری
● شابک
● یادداشت
● موضوع
● موضوع
● موضوع
● شناسه افزوده
● رده بندی کنگره
● رده بندی دیویی
● شماره کتابشناسی ملی

● نام کتاب
● ناشر
● تدوین
● نوبت و سال چاپ
● شمارگان
● شابک
● قیمت

ایران. قوانین و احکام
قانون یار مجازات اسلامی (مصوب ۹۲/۲/۱) / مولف
گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش.
تهران: چتر دانش، ۱۳۹۴.
۱۰۲۴ ص.
۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۶-۷۸-۸
چاپ شانزدهم.
حقوق جزا -- ایران
حقوق جزا-- ایران-- آزمون‌ها و تمرین‌ها
مجازات -- ایران
مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
۱۳۹۴ ۲۸ق/ /۳۸۰۰ KM
۳۴۵/۵۵
۳۸۰۰۱۵۶

قانون یار مجازات اسلامی (مصوب ۹۲/۲/۱)
چتر دانش
گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
چهل و هفتم-۱۴۰۲
۱۰۰۰
۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۶-۷۸-۸
۴۲۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمییری جاوید(اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرتعدادترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آنها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند. این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آنها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصه‌ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسؤل انتشارات چتر دانش

کتاب اول: کلیات ۱۳

۱۳	بخش اول: مواد عمومی
۱۳	فصل اول: تعاریف
۱۸	فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان
۳۷	فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان
۴۶	فصل چهارم: قانونی بودن جرایم،
۴۶	مجازات‌ها و دادرسی کیفری
۴۹	بخش دوم: مجازات‌ها
۴۹	فصل اول: مجازات‌های اصلی
۶۶	فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی
۸۱	فصل سوم: نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها
۸۹	فصل چهارم: تخفیف مجازات و معافیت از آن
۹۸	فصل پنجم: تعویق صدور حکم
۱۰۸	فصل ششم: تعلیق اجرای مجازات
۱۲۴	فصل هفتم: نظام نیمه آزادی
۱۲۸	فصل هشتم: نظام آزادی مشروط
۱۳۸	فصل نهم: مجازات‌های جایگزین حبس
۱۶۵	فصل دهم: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان
۱۸۶	فصل یازدهم: سقوط مجازات
۱۸۶	مبحث اول: عفو
۱۹۲	مبحث دوم: نسخ قانون
۱۹۳	مبحث سوم: گذشت شاکی
۲۰۳	مبحث چهارم: مرور زمان
۲۱۳	مبحث پنجم: توبه مجرم
۲۲۵	مبحث ششم: اعمال قاعده درأ

۲۲۷.....	بخش سوم: جرایم
۲۲۷.....	فصل اول: شروع به جرم
۲۳۸.....	فصل دوم: شرکت در جرم
۲۴۲.....	فصل سوم: معاونت در جرم
۲۵۷.....	فصل چهارم: سردستگی گروه مجرمانه سازمان یافته
۲۶۲.....	فصل پنجم: تعدد جرم
۲۷۹.....	فصل ششم: تکرار جرم
۲۸۶.....	بخش چهارم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۲۸۶.....	فصل اول: شرایط مسئولیت کیفری
۲۹۵.....	فصل دوم: موانع مسئولیت کیفری
۳۲۱.....	بخش پنجم: ادله اثبات در امور کیفری
۳۲۱.....	فصل اول: مواد عمومی
۳۲۵.....	فصل دوم: اقرار
۳۳۲.....	فصل سوم: شهادت
۳۵۰.....	فصل چهارم: سوگند
۳۵۵.....	فصل پنجم: علم قاضی
۳۵۸.....	بخش ششم: مسائل متفرقه

۳۶۴..... کتاب دوم: حدود

۳۶۴.....	بخش اول: مواد عمومی
۳۶۹.....	بخش دوم: جرایم موجب حد
۳۶۹.....	فصل اول: زنا
۳۷۷.....	فصل دوم: لواط، تَفْخِیْذ و مساحقه
۳۸۲.....	فصل سوم: قَوَادی
۳۸۵.....	فصل چهارم: قذف
۳۹۷.....	فصل پنجم: سَبّ نبی

۳۹۹.....	فصل ششم: مصرف مسکر
۴۰۲.....	فصل هفتم: سرقت
۴۱۲.....	فصل هشتم: محاربه
۴۱۷.....	فصل نهم: بَغی و افساد فی الارض

۴۲۳..... کتاب سوم: قصاص

۴۲۳.....	بخش اول: مواد عمومی
۴۲۳.....	فصل اول: اقسام و تعاریف جنایات
۴۴۰.....	فصل دوم: تداخل جنایات
۴۴۵.....	فصل سوم: شرایط عمومی قصاص
۴۶۱.....	فصل چهارم: راه‌های اثبات جنایت
۴۸۱.....	فصل پنجم: صاحب حق قصاص
۴۹۸.....	فصل ششم: شرکت در جنایت
۵۰۴.....	فصل هفتم: اکراه در جنایت
۵۱۲.....	بخش دوم: قصاص نفس
۵۱۶.....	بخش سوم: قصاص عضو
۵۱۶.....	فصل اول: موجب قصاص عضو
۵۲۱.....	فصل دوم: شرایط قصاص عضو
۵۳۰.....	بخش چهارم: اجرای قصاص
۵۳۰.....	فصل اول: مواد عمومی
۵۴۳.....	فصل دوم: اجرای قصاص نفس
۵۴۵.....	فصل سوم: اجرای قصاص عضو

۵۵۰..... کتاب چهارم: دیات

۵۵۰.....	بخش اول: مواد عمومی
۵۵۰.....	فصل اول: تعریف دیه و موارد آن
۵۵۳.....	فصل دوم: ضمان دیه

۵۵۴.....	فصل سوم: راه‌های اثبات دیه .....
۵۵۷.....	فصل چهارم: مسئول پرداخت دیه .....
۵۷۴.....	فصل پنجم: مهلت پرداخت دیه .....
۵۷۷.....	فصل ششم: موجبات ضمان .....
۶۰۹.....	فصل هفتم: تداخل و تعدد دیات .....
۶۱۵.....	بخش دوم: مقادیر دیه .....
۶۱۵.....	فصل اول: دیه نفس .....
۶۲۱.....	فصل دوم: قواعد عمومی دیه اعضا .....
۶۳۱.....	فصل سوم: دیه مقدر اعضا .....
۶۳۱.....	مبحث اول: دیه مو .....
۶۳۵.....	مبحث دوم: دیه چشم .....
۶۳۷.....	مبحث سوم: دیه بینی .....
۶۳۸.....	مبحث چهارم: دیه لاله گوش .....
۶۴۱.....	مبحث پنجم: دیه لب .....
۶۴۲.....	مبحث ششم: دیه زبان .....
۶۴۴.....	مبحث هفتم: دیه دندان .....
۶۴۷.....	مبحث هشتم: دیه گردن .....
۶۴۸.....	مبحث نهم: دیه فک .....
۶۴۹.....	مبحث دهم: دیه دست و پا .....
۶۵۱.....	مبحث یازدهم: دیه ستون فقرات، نخاع و نشیمنگاه .....
۶۵۲.....	مبحث دوازدهم: دیه دنده و ترقوه .....
۶۵۳.....	مبحث سیزدهم: دیه ازاله بکارت و افضاء .....
۶۵۵.....	مبحث چهاردهم: دیه اندام تناسلی و بیضه .....
۶۵۷.....	مبحث پانزدهم: دیه پستان .....
۶۵۷.....	فصل چهارم: قواعد عمومی دیه منافع .....

۶۵۸	..... فصل پنجم: دیه مقرر منافع
۶۵۸	..... مبحث اول: دیه عقل
۶۶۱	..... مبحث دوم: دیه شنوایی
۶۶۳	..... مبحث سوم: دیه بینایی
۶۶۴	..... مبحث چهارم: دیه بویایی
۶۶۵	..... مبحث پنجم: دیه چشایی
۶۶۶	..... مبحث ششم: دیه صوت و گوپایی
۶۶۷	..... مبحث هفتم: دیه سایر منافع
۶۶۸	..... فصل ششم: دیه جراحات
۶۷۴	..... فصل هفتم: دیه جنین
۶۷۸	..... فصل هشتم: دیه جنایت بر مِیت

کتاب پنجم: تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده از قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ (شماره مواد این بخش، مطابق با قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ است) ۶۸۳

۶۸۴	..... فصل اول: جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور
۷۰۶	..... فصل دوم: اهانت به مقدسات مذهبی و سوءقصد به مقامات داخلی
۷۰۹	..... فصل سوم: سوءقصد به مقامات سیاسی خارجی
۷۱۲	..... فصل چهارم: تهیه و ترویج سکه قلب
۷۱۷	..... فصل پنجم: جعل و تزویر
۷۳۷	..... فصل ششم: محو یا شکستن مهر و پلمپ و سرقت نوشته‌ها از اماکن دولتی
۷۴۰	..... فصل هفتم: فرار محبوسین قانونی و اخفای مقصرین
۷۴۷	..... فصل هشتم: غصب عناوین و مشاغل
۷۵۰	..... فصل نهم: تخریب اموال تاریخی - فرهنگی
۷۶۰	..... فصل دهم: تقصیرات مقامات و مأمورین دولتی
۷۷۳	..... فصل یازدهم: ارتشاء و ربا و کلاهبرداری
۷۸۴	..... فصل دوازدهم: امتناع از انجام وظایف قانونی

۷۸۵.....	فصل سیزدهم: تعدیات مأمورین دولتی نسبت به دولت
۷۹۳.....	فصل چهاردهم: تمرد نسبت به مأمورین دولت
۷۹۴.....	فصل پانزدهم: هتک حرمت اشخاص
۷۹۸.....	فصل شانزدهم: اجتماع و تبانی برای ارتکاب جرایم
۸۰۱.....	فصل هفدهم: جرایم علیه اشخاص و اطفال
۸۱۸.....	فصل هجدهم: جرایم ضد عفت و اخلاق عمومی
۸۲۳.....	فصل نوزدهم: جرایم بر ضد حقوق و تکالیف خانوادگی
۸۲۷.....	فصل بیستم: قسم و شهادت دروغ و افشای سر
۸۳۱.....	فصل بیست و یکم: سرقت و ربودن مال غیر
۸۴۵.....	فصل بیست و دوم: تهدید و اکراه
۸۴۷.....	فصل بیست و سوم: ورشکستگی
۸۴۹.....	فصل بیست و چهارم: خیانت در امانت
۸۵۹.....	فصل بیست و پنجم: احراق و تخریب و اتلاف اموال و حیوانات
۸۷۲.....	فصل بیست و ششم: هتک حرمت منازل و املاک غیر
۸۷۸.....	فصل بیست و هفتم: افترای و توهین و هتک حرمت
۸۸۵.....	فصل بیست و هشتم: تجاهر به استعمال مشروبات الکلی و قماربازی و ولگردی
۸۹۲.....	فصل بیست و نهم: جرایم ناشی از تخلفات رانندگی
۹۰۳.....	فصل سی ام: جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸
۹۰۳.....	بخش یکم: جرایم و مجازات‌ها
۹۰۳.....	فصل یکم: جرایم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
۹۰۳.....	مبحث یکم: دسترسی غیرمجاز
۹۰۴.....	مبحث دوم: شنود غیرمجاز
۹۰۵.....	مبحث سوم: جاسوسی رایانه‌ای
۹۰۷.....	فصل دوم: جرایم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
۹۰۷.....	مبحث یکم: جعل رایانه‌ای

- مبحث دوم: تخریب و اخلال در داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی ۹۰۸
- فصل سوم: سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه ۹۱۰
- فصل چهارم: جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی ۹۱۲
- فصل پنجم: هتک حیثیت و نشر اکاذیب ۹۱۵
- فصل ششم: مسئولیت کیفری اشخاص ۹۱۸
- فصل هفتم: سایر جرایم ۹۲۳
- فصل هشتم: تشدید مجازات‌ها ۹۲۴
- بخش دوم: آیین دادرسی ۹۲۵
- فصل یکم: صلاحیت ۹۲۵
- فصل دوم: جمع‌آوری ادله الکترونیکی ۹۲۵
- مبحث اول: نگهداری داده‌ها ۹۲۵
- مبحث دوم: حفظ فوری داده‌های رایانه‌ای ذخیره شده ۹۲۵
- مبحث سوم: ارائه داده‌ها ۹۲۶
- مبحث چهارم: تفتیش و توقیف داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی ۹۲۶
- مبحث پنجم: شنود محتوای ارتباطات رایانه‌ای ۹۲۶
- بخش سوم: سایر مقررات ۹۲۷

قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ ..... ۹۲۸

قانون جرم سیاسی مصوب ۱۳۹۵/۰۲/۲۰ ..... ۹۴۳

قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۰۲ با اصلاحات و الحاقات ۱۳۹۷ ..... ۹۴۵

قانون تشدید مجازات اسیدپاشی و حمایت از بزه‌دیدگان ناشی از آن مصوب ۱۳۹۸/۰۷/۲۱ ..... ۹۵۳

قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸/۰۱/۰۵ مجلس شورای ملی . ۹۵۵

قانون مجازات اشخاصی که برای بردن مال غیر تبانی می‌نمایند مصوب ۱۳۰۷/۰۵/۰۳ ..... ۹۵۷

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳ ..... ۹۵۸

فصل اول: کلیات ۹۵۸

فصل دوم: تشکیلات ۹۵۹

فصل سوم: جرایم و مجازات‌ها ۹۶۲

فصل چهارم: تحقیق، رسیدگی و تدابیر حمایتی ۹۶۷

سوالات آزمون وکالت ۱۳۹۹ ..... ۹۷۲

پاسخنامه سوالات آزمون وکالت ۱۳۹۹ ..... ۹۷۶

سوالات آزمون وکالت ۱۴۰۰ ..... ۹۷۷

پاسخنامه سوالات آزمون وکالت ۱۴۰۰ ..... ۹۸۲

سوالات آزمون مرکز وکلای قوه قضاییه ۱۴۰۰ ..... ۹۸۳

پاسخنامه سوالات آزمون مرکز وکلای قوه قضاییه ۱۴۰۰ ..... ۹۸۸

سوالات آزمون مرکز وکلای قوه قضاییه ۱۴۰۱ ..... ۹۸۹

پاسخنامه سوالات آزمون مرکز وکلای قوه قضاییه ۱۴۰۱ ..... ۹۹۴

سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۰ ..... ۹۹۵

پاسخنامه سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۰ ..... ۱۰۰۲

سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۱ ..... ۱۰۰۴

پاسخنامه سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۱ ..... ۱۰۱۱

سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۲ ..... ۱۰۱۳

پاسخنامه سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۲ ..... ۱۰۱۹

درستنامه ۱۰۲۱

اختصارات

ق.ا.....قانون اساسی

ق.م.....قانون مدنی

ق.ت.....قانون تجارت

ق.م.ا.....قانون مجازات اسلامی

ق.آ.د.ک.....قانون آیین دادرسی کیفری

ق.ت.م.م.ا.ا.ک.....قانون تشدید مجازات مرتکبین اختلاس، ارتشا و کلاهبرداری

ق.م.م.....قانون مسئولیت مدنی

قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲/۲/۸

کتاب اول: کلیات

بخش اول: مواد عمومی

فصل اول: تعاریف

ماده ۱- قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها است.

نکته ۱: برای تعریف حقوق جزا بین حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد؛ اما به بیان مختصر می‌توان گفت که حقوق جزا رشته‌ای از حقوق عمومی داخلی است که در مقام بیان فعل و ترک فعل مجرمانه بوده و با تعیین مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی همچنین بر نحوه اجرای مجازات این فعل یا ترک فعل مجرمانه، حکومت می‌کند.

نکته ۲: سال ۱۳۰۴ هجری شمسی، اولین قانون مدون کیفری با عنوان «قانون مجازات عمومی» به تصویب رسید که در سال ۱۳۵۲ با تأثیر از مکتب دفاع اجتماعی نوین، اصلاحات گسترده‌ای در آن صورت گرفت (این قانون ترجمه‌ای بود از قانون ۱۸۱۰ فرانسه، معروف به کد ناپلئون).

نکته ۳: پس از انقلاب اسلامی در راستای تشکیل حکومت مذهبی، قوانین عرفی سابق که چندان منطبق با موازین شرعی نبودند با تغییرات گسترده‌ای همراه شدند و از این‌رو، قانون مجازات عمومی هم از این قاعده مستثنی نبود. به همین جهت قانون حدود، قصاص و دیات و قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به‌صورت آزمایشی و به‌مدت ۵ سال، از تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی گذشت.

نخستین قانون تعزیرات نیز در سال ۱۳۶۲ برای مدت ۵ سال، به تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی رسید و در نهایت در سال ۱۳۷۵ به‌عنوان یک قانون دائمی از مواد ۴۹۸ تا ۷۲۹

تحت عنوان کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی، «تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده»، به قانون مجازات اسلامی اضافه گردید.

سال ۱۳۷۰ مصادف بود با تصویب قانون مجازات اسلامی توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام که این بار نیز همان روال قانون‌گذاری دهه شصت را تکرار نمود و به صورت آزمایشی و به مدت ۵ سال به اجرا گذاشته شد. در پنج سال بعد، با تصویب ماده واحده‌های گوناگون به حجم آن افزوده شد. **نکته ۴:** در سال ۱۳۸۸ قانون جرایم رایانه‌ای با ۵۶ ماده و ۲۵ تبصره به منزله یک قانون دائمی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. بر اساس ماده ۵۵ قانون مذکور شماره مواد ۱ تا ۵۴ قانون مجازات جرایم رایانه‌ای به عنوان مواد ۷۲۹ تا ۷۸۲ ق.م.ا و با عنوان فصل «جرایم رایانه‌ای» منظور و شماره ماده ۷۲۹ ق.م.ا به شماره ۷۸۳ اصلاح گردید.

نکته ۵: با توجه به ماده ۱ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ یکی از بارزترین تغییرات این قانون نسبت به قانون مجازات اسلامی سابق، حذف مجازات‌های بازدارنده است؛^۱ به گونه‌ای که ماده ۱۴ ق.م.ا بیان می‌دارد: «مجازات‌های مقرر در این قانون، چهار قسم است: ۱- حد ۲- قصاص ۳- دیه ۴- تعزیر».

نکته ۶: در ماده ۱ ق.م.ا نسبت به مقرر سابق بر آن، عبارت «شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها» اضافه شده که مَقْتَن در بخش چهارم، شرایط و موانع مسئولیت کیفری را از ماده ۱۴۰ به بعد تشریح کرده است.

۱- کدام مورد در فصوص سال تصویب «قانون راجع به مجازات اسلامی» صمیع نیست؟

(ارشر سراسری ۱۳۸۹)

الف) ۱۳۶۲ (ب) ۱۳۶۰ (ج) ۱۳۷۵ (د) هر سه مورد

۲- در کدام یک از قوانین جزایی «جزای نقدی» مترادف با عبارت «غرامت در صورتی که مجازات اصلی باشد» تعیین شده است؟

(ارشر آزار ۱۳۹۲)

الف) قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴

ب) قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲

ج) قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب سال ۱۳۵۱

د) قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۶۱

۳- در کدام یک از قوانین کیفری زیر، در مورد «مستی» مگمی پیش‌بینی نشده بود؟

(ارشر سراسری ۱۳۹۳)

الف) قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ (ب) قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱

ج) قانون مجازات عمومی اصلاحی ۱۳۵۲ (د) قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰

۱- تعریف مجازات‌های بازدارنده در ماده ۱۷ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰ بیان شده بود: «مجازات بازدارنده، تأدیب یا عقوبتی است که از طرف حکومت به منظور حفظ نظم و مراعات مصلحت اجتماع در قبال تخلف از مقررات و نظامات حکومتی تعیین می‌گردد از قبیل حبس، جزای نقدی، تعطیل محل کسب، لغو پروانه و محرومیت از حقوق اجتماعی و اقامت در نقطه یا نقاط معین و منع از اقامت در نقطه یا نقاط معین و مانند آن».

۱ د قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به صورت آزمایشی و به مدت ۵ سال از تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی گذشت. طرح این سؤال از اساس اشتباه است؛ چرا که قطعاً گزینه د صحیح خواهد بود. به فرض اگر کسی گزینه «ج» را انتخاب کند؛ یعنی سال تصویب این قانون هم ۶۰ و هم ۶۲ بوده است!

۲ ب با توجه به ماده ۱۳ ق.م.ع مصوب ۱۳۵۲ (مراجعه شود به مختارزاده، میثم (۱۳۹۴)، قانون یار جزای عمومی، چتر دانش، نکته ۷ ذیل ماده ۱۹، ص ۶۹)

۳ الف

ماده ۲- هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

نکته ۱: این ماده در مقام بیان اصل قانونی بودن جرم و مجازات است. برای اینکه عملی جرم باشد وجود سه عنصر لازم است: عنصر قانونی، عنصر مادی، عنصر معنوی.

نکته ۲: مبانی حقوقی توجیه‌کننده اصل قانونی بودن جرم و مجازات عبارتند از: اصل ۲۲ قانون اساسی، اصل ۳۲ قانون اساسی، اصل ۳۶ قانون اساسی، حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد. اصل ۱۶۶ و ۱۶۹ قانون اساسی، احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است؛ و هیچ فعلی یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است، جرم محسوب نمی‌شود.

نکته ۳: رفتار مجرمانه به رفتار مجرمانه مثبت (فعل)، رفتار مجرمانه منفی (ترک فعل) و فعل ناشی از ترک فعل تقسیم می‌شود که در واقع بخشی از عنصر مادی جرم را تشکیل می‌دهد. گرچه برخی از حقوقدانان به این تقسیم بندی، مواردی همچون داشتن و نگهداری کردن را هم اضافه کرده‌اند و آن را تحت عنوان کلی «حالت» تعریف کرده‌اند؛ با این وصف، به نظر می‌رسد، مورد اخیر نیز در چارچوب فعل یا ترک فعل قرار می‌گیرد.

نکته ۴: از جمله مواد مرتبط با این ماده در خصوص اصل قانونی بودن جرم و مجازات مواد ۱۰، ۱۲ و ۱۳ ق.م.ا و اصول ۳۶ و ۱۶۹ قانون اساسی است.

نکته ۵: پذیرش و اجرای اصل قانونی بودن جرم و مجازات از موجبات جلوگیری از تصمیم‌های خودسرانه، استبداد قضایی و یا نقض آزادی فردی شهروندان است.

نکته ۶: جرایم را می‌توان به انواع مختلف تقسیم کرد؛ اما مهم‌ترین تقسیم‌بندی جرایم عبارتند از: جرم عمومی و جرم سیاسی، جرم مطلق و جرم مقید، جرم آنی و جرم مستمر، جرم ساده و جرم مرکب.

۱- هر فعل یا ترک فعلی جرم شمرده می‌شود که: ...

(ارشر سراسری ۱۳۷۵)

(الف) در قانون برای آن مجازات و اقدامات تأمینی تعیین شده باشد.

(ب) فقه جزایی، آن را جرم بدانند.

(ج) در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد.

(د) مغایر با موازین شرع باشد، جرم محسوب است.

۲- قانون مجازات اسلامی جدید کدام یک از تعاریف زیر را در فصوص جرم پذیرفته است؟ (تالیفی)

(الف) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

(ب) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

(ج) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون یا شرع برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.

(د) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون یا شرع برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.

۳- معاهدات بین‌المللی در چه صورتی جزء منابع مقوق کیفری محسوب می‌شود؟ (تالیفی)

(الف) در هر صورت

(ب) در هیچ صورت

(ج) در صورتی که به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

(د) در صورتی که به امضای رئیس‌جمهوری برسد.

۴- کدام یک از این جرایم مطلق است؟ (ارشر آزار ۱۳۹۲)

(الف) ورشکستگی به تلقب

(ب) سوء قصد به جان رهبر معظم انقلاب

(ج) نشر اکاذیب

(د) افترای عملی

۵- کدام گزینه در فصوص «جرم مستمر» صمت ندارد؟ (ارشر آزار ۱۳۹۳)

(الف) قصد مجرمانه باید در هر لحظه تکرار شود.

(ب) در صورتی که در طول استمرار جرم، قانون جدیدی وضع شود، به موجب قانون لاحق قابل مجازات است، هر چند شدیدتر باشد.

(ج) رکن مادی جرم در برهه‌ای از زمان استمرار دارد.

(د) رکن مادی جرم در یک لحظه واقع شده و آثار آن در طول زمان ادامه می‌یابد.

۶- کدام گزینه در مورد مراحل ترتیبی تفسیر قوانین کیفری درست است؟ (ارشر سراسری ۱۳۹۲)

(الف) تفسیر مضیق، احراز نظر قانون‌گذار، تفسیر به نفع متهم

(ب) احراز نظر قانون‌گذار، تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم

(ج) تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم، احراز نظر قانون‌گذار

(د) تفسیر به نفع متهم، تفسیر مضیق، احراز نظر قانون‌گذار

(ارشر سراسری ۱۳۹۳)

۷- بر اساس قواعد تفسیر قوانین کیفری، کدام گزینه نادرست است؟

- الف) تفسیر گسترده به ضرر متهم جایز نیست.
 ب) قوانین کیفری در موارد ابهام به سود متهم تفسیر می‌شود.
 ج) تفسیر گسترده به ضرر متهم می‌تواند، جایز باشد.
 د) قوانین کیفری در موارد اجمال به سود متهم تفسیر می‌شود.

۸- با توجه به اصول مقوق کیفری، کدام گزینه در فصوص رابطه میان «انگیزه» و «قصد مجرمانه»

(ارشر سراسری ۱۳۹۳)

صمیم است؟

- الف) انگیزه از قصد مجرمانه جداست و به‌طور کلی از ارکان عنصر معنوی جرم به‌شمار نمی‌رود.
 ب) انگیزه همان سوءنیت عام در جرایم عمدی است.
 ج) انگیزه همان سوءنیت خاص در برخی جرایم عمدی است.
 د) انگیزه همان قصد مجرمانه در جرایم عمدی است.

۹- «الف» به کذب، به «ب» می‌گوید فانه او در طرح تعریض فیابان قرار دارد. «ب» براساس گفته

«الف»، فانه‌اش را برای فروش گذاشته و پس از مراجعه مشتریان مفتلف، به یکی از آن‌ها می‌فروشد، و بعداً معلوم می‌شود که طرح تعریض فیابان، کنار فانه او بوده و نفع کلانی را از دست داده است.

(ارشر سراسری ۱۳۹۷)

وصف جزایی رفتار «الف» چیست؟

- الف) کلاهبرداری
 ب) نشر اکاذیب
 ج) جرم نیست.
 د) شروع به انتقال مال غیر

۱۰- عبارت «ارتکاب جرم، الزاماً مجازات در پی دارد»، ناظر بر کدام اصل ماکم بر واکنش‌هاست؟

(قشاورت ۱۳۹۶)

- الف) قطعیت
 ب) شخصی بودن مجازات
 ج) قانونی بودن جرم
 د) فردی کردن مجازات

پاسخنامه**۱ ج** مستند به ماده ۲ ق.م.ا.

۲ ب ایرادی که بر تعریف قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ وارد بود، بر این ماده نیز وارد است؛ چرا که این ماده همانند ماده ۲ ق.م.ا سابق، در تعریف جرم، اقدامات تأمینی و تربیتی را نیاورده است و این در حالی است که ماده ۱ ق.م.ا جدید چنین مقرر داشته است: «قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنهاست».

۳ ج مستند به اصل ۷۷ ق.ا که مقرر می‌دارد: «عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد».

۴ ج به‌استناد ماده ۶۹۸ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵؛ جرم مطلق، جرمی است که تحقق آن منوط به نتیجه نیست. البته با توجه به اینکه مطابق نظر حقوقدانان، سوءقصد به جان رهبر معظم انقلاب و سایر مقامات موضوع مواد ۵۱۵ و ۵۱۶ قانون تعزیرات، شروع به قتل است و نیازی به نتیجه ندارد؛ بنابراین این مورد نیز جرم مطلق است.

۵ د تعریف جرم مستمر: قصد مجرمانه در هر لحظه وجود دارد و لذا رفتار مجرمانه تشکیل دهنده عنصر مادی، مستمراً در جریان وقوع است مثل ترک انفاق.

۶ ب (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار حقوق جزای عمومی، نکته ۹ ذیل ماده ۲ ص ۱۵)

۷ ج

۸ الف انگیزه از قصد مجرمانه جداست و جزو عنصر روانی به شمار نمی‌رود. (ر.ک مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی چتردانش، نکته ۱۴ ذیل ماده ۲، ص ۱۷)

۹ ج اقدام مرتکب شبیه به کلاهبرداری است؛ اما به این دلیل که از اقدام متقلبانه مرتکب نفعی نصیب خود او یا فردی که مدنظر اوست نرسیده، عمل مصداق کلاهبرداری نیست.

۱۰ الف مقصود از حتمیت یا قطعیت مجازات اطمینان جامعه از اجرای مجازات‌هاست. حتمیت مجازات‌ها توسط بکار یا و به پیروی از منتسکیو به عنوان یکی از ویژگی‌های مجازات‌ها مطرح شده است.

فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان

ماده ۳- قوانین جزایی ایران درباره کلیه اشخاصی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند، اعمال می‌شود؛ مگر آنکه به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

نکته ۱: مقرر فوق اشاره به اصل سرزمینی بودن جرایم و مجازات‌ها، به‌عنوان یکی از اصول حقوق جزای

بین‌الملل دارد؛ بدین معنا که قوانین جزایی کشور محل وقوع جرم، بر جرم واقع شده حاکمیت دارد.

نکته ۲: از جمله آثار و نتایج اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری، می‌توانیم به موارد زیر اشاره کنیم:

۱-۲- به‌طور کلی در حقوق جزای ایران با ۴ نوع صلاحیت روبرو هستیم:

الف- صلاحیت سرزمینی موضوع ماده ۳؛

ب- صلاحیت واقعی موضوع ماده ۵؛

ج- صلاحیت شخصی که از دو جنبه مثبت یا فعال و منفی یا منفعل برخوردار است موضوع ماده ۷ و ۸؛

د- صلاحیت جهانی موضوع ماده ۹.

اگر جرمی در ایران و معاونت در آن جرم در خارج از ایران رخ داده باشد، آنگاه معاون جرم به‌موجب قوانین ایران تعقیب خواهد شد و در مورد شرکای جرم نیز همین قاعده جاری است؛ اما رسیدگی

به جرم یکی از آن‌ها، متوقف بر رسیدگی به جرم شریک یا مباشر یا معاون نیست.

۲-۲- به‌محض تحقق جرم در ایران، حق مکتسبه‌ای برای قوانین ایران به‌وجود می‌آید. بنابراین اگر مجرم از

ایران خارج شود، باز همچنان صلاحیت قوانین ایران با برجاست و دادگاه ایرانی در مواردی که ممکن است،

به‌صورت غیابی رسیدگی کرده و حکم را صادر می‌کند و در سایر موارد پرونده را مفتوح نگه می‌دارد.

۲-۳- اتهام متهمی که در ایران تحت تعقیب قرار گیرد از نظر نوع جرم، میزان مجازات و مسئولیت، با قوانین

ایران تطبیق داده می‌شود. پس به قوانین خارجی توجه نمی‌شود؛ چرا که برخلاف قوانین حقوقی، قوانین کیفری مرتبط با حاکمیت یک کشور است و معمولاً در خصوص این مقررات، دولت‌ها زیر بار قانون بیگانه نمی‌روند.

۲-۴- ملیت و تابعیت متهم، تأثیری در مجازات و مسئولیت او ندارد و افراد بیگانه نیز مانند متهمان ایرانی، تحت تعقیب و مجازات قرار می‌گیرند. اصولاً، هرکس در سرزمین جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرمی شود، به موجب قوانین ایران قابل تعقیب و مجازات خواهد بود؛ مگر در موارد استثنایی که دو مورد را در بر می‌گیرد و شامل مصونیت دیپلماتیک و مصونیت ناشی از وظایف نمایندگی در مجلس می‌شود.

نکته ۳: طبق ماده ۳۰ قانون هواپیمایی کشوری مصوب ۱۳۲۸/۰۵/۳۰: «مقررات جزایی ایران نسبت به جرایمی که داخل یک هواپیمای ایرانی در خارج از ایران ارتکاب شود، وقتی اجرا می‌شود که متهم در ایران دستگیر شده باشد و متهم تبعه خارجی، برای تعقیب به کشور خارجی رد نشده یا در موردی که متهم به علت ارتکاب آن جرم به ایران مسترد شده باشد.» همین‌طور ماده ۳۱ قانون مذکور مقرر می‌دارد: «به جنحه و جنایاتی که در داخل هواپیمای خارجی حین پرواز، ارتکاب شود در صورت وجود یکی از شرایط ذیل، محاکم ایران، رسیدگی خواهند کرد:

الف- جرم، محل انتظامات یا امنیت عمومی ایران باشد.

ب- متهم یا مجنی‌علیه، تبعه ایران باشد.

پ- هواپیما بعد از وقوع جرم، در ایران فرود آید. در هریک از موارد بالا، رسیدگی در دادگاه محلی که هواپیما فرود آمده یا دادگاه محلی که متهم دستگیر شود، به عمل خواهد آمد.»

نکته ۴: ماده ۸ قانون تعیین آب‌های ساحلی و منطقه نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳/۰۴/۲۴، در رابطه با کشتی‌های جنگی بیان می‌دارد: «رسیدگی و تعقیب جنحه و جنایاتی که در کشتی‌های جنگی خارجی واقع می‌شود، از صلاحیت مقامات ایرانی خارج است - حکم اعدام اشخاص که به وسیله مقامات خارجی صادر شده باشد، نمی‌تواند در آب‌های ساحلی و منطقه نظارت بحری ایران، به موقع اجرا گذاشته شود.»

نکته ۵: ماده ۱۰ قانون دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان چنین مقرر می‌دارد: «صلاحیت کیفری، تعقیب، رسیدگی و مجازات جرایم ارتكابی در کشتی‌های در حال عبور از دریای سرزمینی، در موارد زیر، در صلاحیت مراجع قضایی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد:

الف- چنانچه اثرات و عواقب جرم متوجه جمهوری اسلامی ایران گردد.

ب- چنانچه جرم ارتكابی محل صلح و نظم و آرامش داخلی و یا نظم عمومی دریای سرزمینی باشد.

ج- چنانچه فرمانده کشتی یا نماینده دیپلماتیک یا کنسولی دولت صاحب پرچم کشتی تقاضای کمک و رسیدگی نماید.

د- چنانچه رسیدگی و تعقیب برای مبارزه با قاچاق موادمخدر و روانگردان ضروری باشد.»

۱- در مورد کشتی‌های غیرمملکتی اعم از دافلی و فارچی، رسیدگی به جرایم ارتکابی در آب‌های ساحلی ایران در شرایط فعلی، دافل در صلاحیت کدام است؟

(ارشاد سراسری ۱۳۷۴)

- الف) دیوان داوری بین‌المللی لاهه
ب) کشور صاحب پرچم و کشور ایران هر دو
ج) کشور متبوع خارجی
د) محاکم ایرانی

۲- اگر یک آلمانی در ایران به قصد قتل یک تبعه اتریشی، سلامی تهیه نماید و پس از عزیمت به ترکیه مبادرت به قتل او نماید؛

(ارشاد سراسری ۱۳۸۵)

- الف) ایران صلاحیت تعقیب و مجازات او را به اتهام قتل عمدی ندارد.
ب) هر چهار دولت ترکیه، آلمان، اتریش و ایران صلاحیت تعقیب و مجازات او را خواهند داشت.
ج) چنانچه در ایران یافت شود یا مسترد گردد، مطابق قوانین کیفری ترکیه مجازات خواهد شد.
د) چنانچه در ایران یافت شود یا مسترد گردد، مطابق قوانین مربوط به قصاص، تعقیب و مجازات می‌شود.

۳- رسیدگی به جرایم ارتکابی در کشتی‌های جنگی فارچی در آب‌های ساحلی ایران، در صلاحیت کدام کشور است؟

(تالیفی)

- الف) کشور ایران
ب) کشور صاحب پرچم
ج) در صورتی که مجرم ایرانی باشد، در صلاحیت کشور ایران است.
د) کشور ایران یا کشور صاحب پرچم، هر یک که زودتر شروع به رسیدگی کند.

۴- ارتکاب جرم در کدام یک از مکان‌های زیر، آن را به موجب اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری، تمت شمول قوانین و مقررات جزایی ایران قرار می‌دهد؟

(تالیفی)

- الف) ارتکاب جرم در آب‌های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی.
ب) ارتکاب جرم در آب‌های واقع بین جزایر متعلقه به ایران، که فاصله آنها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی تجاوز کند.
ج) ارتکاب جرم در آب‌های ساحلی ایران
د) موارد الف و ج

۵- اگر جرم در کشتی مسافربری فرانسوی که در اجاره دولت جمهوری اسلامی است ارتکاب یابد، رسیدگی به آن:

(ارشاد سراسری ۱۳۷۵)

- الف) در صلاحیت دادگاه‌های فرانسوی است.
ب) در صلاحیت دادگاه‌های ایران است.
ج) در صلاحیت دادگاه‌های هر دو کشور است.
د) در صلاحیت کشوری است که مجرم در قلمرو آن یافت می‌شود.

۶- توریستی با مشارکت دو تبعه دولت ثالث، در هتل محل اقامت خود در ایران، اقدام به جعل ارز فارچی کرده است. رسیدگی به اتهام آنها در محاکم ایران، بر اساس کدام اصل صلاحیتی صورت می‌گیرد؟

(تفاوت ۱۳۹۵)

- الف) واقعی
ب) جهانی
ج) سرزمینی
د) شخصی

- ۱** د مستند به ماده ۳ ق.م.ا و نیز ماده ۱۰ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲.
- ۲ الف** مستند به مواد ۳ و ۴ ق.م.ا، چرا که در این حالت حتی قسمتی از جرم (جرم قتل) هم در ایران صورت پذیرفته است.
- ۳ ب** مستند به ماده ۸ قانون نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳؛ رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی خارجی از صلاحیت دولت ایران خارج است. در همین راستا رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی در صورتی که مرتکب یا مجنی‌علیه در زمره کارکنان کشتی باشد، حتی اگر مجرم از اتباع کشور ساحلی باشد نیز در صلاحیت کشور صاحب پرچم است.
- ۴ د** مستند به ماده ۳ ق.م.ا؛ قلمرو دریایی برحسب عرف بین‌المللی شامل بنادر، اسکله‌ها، تأسیسات بندری و آب‌های ساحلی است. از سوی دیگر عرض دریای سرزمینی ایران ۱۲ مایل است.
- ۵ ب** زیرا کشتی در اجاره دولت جمهوری اسلامی ایران و صاحب پرچم ایران است و جرایم ارتكابی در کشتی‌های صاحب پرچم ایران طبق اصل صلاحیت سرزمینی قابل رسیدگی در ایران هستند.
- ۶ ج** همواره باید این نکته را مدنظر قرار داد که وقتی جرم در قلمرو ایران ارتكاب یابد، مشمول صلاحیت سرزمینی است. در جهت توضیح بیشتر لازم به یادآوری است که مطابق ماده ۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قوانین جزایی ایران درباره کلیه اشخاصی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند، اعمال می‌شود مگر آنکه به‌موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

ماده ۴- هرگاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده در جمهوری اسلامی ایران است.

نکته ۱: در هر حال اگر جرم در قلمرو حاکمیت ایران شروع شده باشد یا اینکه نتیجه آن در ایران واقع گردد، محاکم ایران صالح به رسیدگی خواهند بود.

نکته ۲: مقصود از قلمروی حاکمیت، همان صلاحیت سرزمینی ایران است. به عبارت دیگر، قلمروی حاکمیت، قسمتی از خشکی و دریا و فضای بالای آنها (تا جو) است که دولت در آنها اعمال حاکمیت می‌کند.

نکته ۳: به‌موجب ماده ۳ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲/۰۱/۳۱: «آب‌های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی و همچنین آب‌های واقع بین جزایر متعلقه به ایران که فاصله آنها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی، تجاوز نکند، جزء آب‌های داخلی محسوب و تحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران است.»

نکته ۴: تهیه مقدمات جرم در ایران و وقوع جرم در کشور دیگر را، نمی‌توان در حکم جرم واقع شده در ایران دانست؛ مگر اینکه تهیه مقدمات خود جرم مستقل باشد که تنها از لحاظ همین موضوع، دادگاه ایران صالح به رسیدگی است (ر.ک مختارزاده، میثم (۱۳۹۴)، قانون یار جزای عمومی انتشارات چتر دانش،

نکته ۳ ماده ۴ ص ۳۰)

۱- در موردی که یک نفر از داخل خاک یکی از کشورهای همسایه ایران با شلیک گلوله، شغصی را در خاک ایران به قتل می‌رساند، ممل وقوع جرم کجاست؟
(وکالت ۱۳۷۸)

الف) کشور همسایه
ب) ایران
ج) ایران و کشور همسایه
د) محل دستگیری قاتل

۲- ماده ۴ ق.م.ا. مصوب ۹۲ مقرر می‌دارد: هرگاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، مکم جرم واقع شده، در جمهوری اسلامی ایران است. با توجه به این ماده کدام یک از جرایم زیر مشمول این ماده می‌شود؟
(تالیفی)

الف) صرفاً جرایم مقید
ب) صرفاً جرایم مقید و مستمر
ج) جرایم مقید، مرکب و مستمر
د) هیچ یک

۳- طبق قوانین مجازاتی ایران، جرم در صورتی در مکم جرم واقع شده در ایران محسوب می‌شود که ...
(تالیفی)

الف) تمام ارکان آن در قلمرو ایران واقع شود.
ب) باید نتیجه جرم در قلمرو ایران واقع شود.
ج) قسمتی از جرم و نتیجه جرم در ایران واقع شود.
د) قسمتی از جرم یا نتیجه جرم در ایران واقع شود.

پاسخنامه

- ۱ ب مستند به ماده ۴ ق.م.ا. زیرا نتیجه جرم در ایران رخ داده است.
- ۲ ج مستند به ماده ۴ ق.م.ا. این ماده نیز در واقع بیانگر اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی است و برخی از حقوقدانان آن را اصل صلاحیت سرزمینی عینی نامیده‌اند. جرایم مقید، مرکب و مستمر به گونه‌ای هستند که توانایی واقع شدن در دو یا چند جای مختلف را دارند، از این رو هرگاه قسمتی از این جرایم؛ یا در جرایم مقید، نتیجه آن در قلمرو ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده در ایران است.
- ۳ د مستند به ماده ۴ ق.م.ا.

ماده ۵- هر شخص ایرانی یا غیرایرانی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب یکی از جرایم زیر یا جرایم مقرر در قوانین خاص گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود؛ و هرگاه رسیدگی به این جرایم در خارج از ایران به صدور حکم محکومیت و اجرای آن منتهی شود، دادگاه ایران در تعیین مجازات‌های تعزیری، میزان محکومیت اجرا شده را محاسبه می‌کند:

الف- اقدام علیه نظام، امنیت داخلی یا خارجی، تمامیت ارضی یا استقلال جمهوری اسلامی ایران.
ب- جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن.

پ- جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رییس‌جمهور، رییس قوه قضاییه، رییس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رییس مجلس خبرگان، رییس دیوان عالی کشور، دادستان کل کشور، اعضای شورای نگهبان، رییس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، وزراء یا معاونان رییس‌جمهور یا استفاده از آن‌ها.

ت- جعل آرای مراجع قضایی یا اجرائیه‌های صادره از این مراجع یا سایر مراجع قانونی و یا استفاده از آن‌ها.

ث- جعل اسکناس رایج یا اسناد تعهدآور بانکی ایران و همچنین جعل اسناد خزانه و اوراق مشارکت صادرشده یا تضمین شده از طرف دولت یا تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل.

نکته ۱: ماده فوق، اشاره به اصل صلاحیت واقعی، به‌عنوان یکی از اصول حقوق جزای بین‌الملل دارد. صلاحیت واقعی محاکم، مبین شایستگی رسیدگی محاکم ایران، نسبت به جرایمی، (منظور جرایم مهم یا به‌عبارتی جرایمی است که به نوعی علیه کشور یا کلیت نظام، در خارج از کشور صورت می‌گیرد) است که در خارج مرزهای ایران واقع شده است. این موارد به‌صورت حصری و نه تمثیلی، در ماده فوق احصاء شده است.

اصل صلاحیت واقعی عبارت است از: چنانچه اتباع بیگانه در خارج از قلمروی کشوری، جرایمی را مرتکب شوند که علیه منافع اساسی و امنیت داخلی و خارجی کشور مذکور باشد، مراجع قضایی کشور مذکور، صلاحیت رسیدگی به همان جرم را دارند.

نکته ۲: مصداق بند یکم این ماده، مواد مذکور در فصل اول کتاب پنجم قانون تعزیرات (مواد ۴۹۸ الی ۵۱۲ قانون تعزیرات)، با عنوان جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور است.

نکته ۳: مصادیق مذکور در بند دوم، محصور در جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن‌ها است.

نکته ۴: با توجه به اهمیت جرایم ارتكابی موضوع ماده ۵، قانون‌گذار، محاکمه غیابی متهم، بدون حضور او در ایران را نیز ممکن دانسته است؛ یعنی شرط اعمال اصل صلاحیت واقعی، یافت شدن متهم در ایران یا مسترد کردن او به ایران نیست.

نکته ۵: در رابطه با این که کدام یک از دادگاه‌های کیفری ایران نسبت به جرایم مذکور در ماده ۵ ق.م.ا (بحث صلاحیت واقعی) صالح به رسیدگی است. (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی، انتشارات چتردانش، ذیل ماده ۵، نکته ۹، ص ۳۲)

